

Küreselleşme ve Avrupa Birliği -Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Dinî Hayatın Geleceği

Mehmet Birekul¹

Özet

Günümüzde sosyal bilimler için ayrı bir önemi ihtiva eden “küreselleşme” kavramı bir taraftan ortak bir kültürle dünya toplumlarının birbirine benzeşme süreçlerini ve buna bağlı olarak da tek bir global kültürün ortaya çıkmasını, diğer taraftan da toplulukların kimlik ve yaygınlaşmasını anlamını taşımaktadır. Bu bağlamda Avrupa Birliği adı verilen bütünleşme çabası da küreselleşen dünya gerçeğini yansıtan bir güç olmakla birlikte küreselleşmeye karşı bir yanıt ve savunmayı da ifade etmektedir. Bu nedenle “yerelleşme” adı verilen süreç, ekonomik anlayışa ek olarak siyasal, kimliksel ve sosyal anlamlar da taşımaktadır. Bu noktadan hareketle bu çalışma, Türkiye'nin batılılaşma eğiliminin son görünümünden olan Avrupa Birliği ile olası bir üyeliğin, pek çok alanın yanı sıra dinî hayatımızda nasıl bir etki bırakacağı sorusuna cevap aramakta ve gelecekte bu alanda bizi bekleyen korku ve ümitlere dair projeksiyonlara ulaşmaya çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Yerelleşme, Avrupa Birliği, Türkiye, Dini Hayat

The Future of Religious Life within the Frame of Globalization and European Union-Turkey Relations

Abstract

Today, the concept of "globalization" which containing particular meaning for the social sciences, from one side, the process of resemblance to each other of the world the societies with the common culture and accordingly appearing only one common global culture, on the other hand it carries the meaning of the identity of the society and their extension. In that context, the integrity effort called European Union, is the force that also reflects the truth of the globalization of the world, as well as it means a respond against globalization and defence. Because of this reason, the process called "localization" also carries political, identical and social meanings, in addition to the economical understanding. From this point, this work, one of the latest views of Turkey's' westernization tendency that the possible European Union membership, seek for the answer of the question: besides many areas, how it will especially affect our religious living and it tries to reach to the projections regarding to fears and hopes that have been waiting us in this field for the future.

Key words: Globalization, Localization, European Union, Turkey, Religious Life

* Yrd. Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü, mehmet.birekul@inonu.edu.tr

1. GİRİŞ

Son zamanlarda çokça dile getirilen bir kavram, bir moda deyim olarak “küreselleşme”; hızla bir parolaya, sihirli bir sözcüğe, geçmiş ve gelecek tüm gizlerin kapılarını açacak bir anahtara dönüşüyor. Bazılarına göre küreselleşme onsuz mutlu olamayacağımız şey; bazılarına göre ise mutsuzluğumuzun nedenidir. Ancak herkesin birleştiği nokta, küreselleşmenin hem geri dönüşü olmayan hem de hepimizi aynı ölçüde ve aynı şekilde etkileyen bir süreç; dünyanın kaçamayacağı kaderi olduğudur (Bauman, 2010: 7). Bu anlamda küreselleşme, günümüz toplumlarının ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel yaşamlarını yakından etkilemektedir. Gelişen iletişim teknolojilerindeki yeniliklerin yeryüzündeki mesafe anlayışında gerçekleştirdiği değişim de dikkate alındığında, bugün için ulusal sınırlar giderek önemini yitirmektedir.

Gelinen noktada ulus devletler egemenliklerini gerek uluslar üstü gerekse bölgesel güç odakları ile paylaşmak durumundadırlar. Ülkelerin bölge düzeyinde bir araya gelmeleri ve ekonomik, siyasi, kültürel coğrafyada bulunan ya da bu coğrafyalara dair çıkarları olan aktörlerin kurdukları siyasi, toplumsal örgütlenmeler “yerelleşme” olarak adlandırılmaktadır. Bunun en başarılı örneği olarak da Avrupa Birliği gösterilmektedir. Küreselleşmenin temelinde serbestlik yatmakta, yerelleşmenin temelini ise, sınırlılık yani rakip ülkelere öncelikle ekonomik açıdan, sonra sosyal, siyasi ve askeri açılardan üstünlük sağlama girişimi oluşturmaktadır. İlk bakışta bu hareketler, ülkelerin kendilerine coğrafi olarak yakın ülkelerle ticaretlerini arttırmanın en iyi yöntemidir. Örneğin, tek pazar ve tek para temelli Avrupa Birliği’nin siyasi bir entegrasyon sürecine girmesi, küresel anlamda Avrupa’nın yerini sağlamlaştırılmaya yönelik bir bütünleşme projesidir.

Ancak Avrupa Birliği oluşumunu ilginç kılan, bizzat kendisinin küreselleşen dünya gerçeğini yansıtan bir güç olmakla birlikte küreselleşmeye karşı bir yanıt ve savunmayı da barındırmasıdır. Gerçekte Avrupa Birliği, küreselleşmeyi de temsil etmekte, ona karşı kendi bölgesinde bir yanıt bulmaya da çalışmaktadır (Koray, 2005: 355). Bu anlamda hem küresel özellik hem de ulus-devlet özellikleri taşıyan bir yapıya sahip Avrupa Birliği için “yerelleşme”, ekonomik anlayışa ek olarak siyasal, kimliksel ve sosyal anlamlarda taşımaktadır.

Bu noktadan hareketle bildiride; Müslümanların Avrupa’nın bağrında var olma imkânını zorladıkları (Roy, 2004: 107) bir süreç olarak Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliği; toplumumuzda değişmekte olan sosyo-kültürel alanlara paralel olarak, dini algı, yaşayış ve yaklaşımlarda ne gibi farklılaşmalara neden olacaktır? sorusuna cevap aranacaktır.

2. KÜRESELLEŞME VE YERELLEŞME KAVRAMLARI

Küreselleşme, son dönemlerin en çok kullanılan kavramlarından biridir. Kavram bir taraftan, ortak bir kültürle dünya toplumlarının birbirine benzeşme süreçlerini ve buna bağlı olarak da tek bir global kültürün ortaya çıkmasını, diğer taraftan da toplulukların kimlik ve yaygınlaşmasını anlatmak gibi birbirinden bir hayli farklı anlamları barındırmaktadır (Aydın, 2011: 265)

Bu yönüyle küreselleşme toplumları, bir taraftan coğrafi sınırlar boyunca birleştiren yeni küresel, bölgesel ve ulus aşırı cemaat ya da örgütlenme biçimleri oluşturmaya zorlarken, diğer taraftan toplumu, hem ulus devlet sınırlarının içinde hem de dışında bölünebilir ya da parçalanabilir hale getirmektedir. Küreselleşme dinamiklerinin ürettiği bu yenedünya düzeni, farklı kültürlerin yaşam tarzlarının ve toplumsal pratiklerinin yan yana bulunmasını ya da birlikte var olmasını gerektirmektedir. Bu durum sınırları güçlendirerek sosyo-kültürel farkları ve önyargıları ortadan kaldırmakta; düşüncelerin, bilgilerin, değerlerin, yaşam biçimlerinin melezleşmesinin yaşandığı ortak kültürel kimlikler ve toplumsal mekânlar yaratmaktadır (Çapçuoğlu, 2008: 156).

Günümüzde dünya ölçeğinde yaşanan bir değişim olgusu olan küreselleşmenin, ulus-devlet üzerinde başlıca iki yönde etkide bulunacağı ileri sürülmektedir. Buna göre dünyanın geleceğini, devletler-üstü kuruluşlar ile devlet-alt kuruluşlar belirleyecektir. Böylece küreselleşme, ulus-devleti hem aşağıdan ve hem de yukarıdan etkileyen sonuçlar ortaya çıkaracaktır. Bu nedenle yerelleşme ve bir boyutu olan bölgeselleşme olgusu, bu etkilerin bir bölümünü taşımaktadır. Dolayısıyla ekonomik nedenlerin yanı sıra tarihsel, kültürel, politik etkenler de bölgeselleşmenin itici gücü olmuştur (Özel, 2003: 111).

Coşkun Can Aktan, yerelleşme açısından küreselleşme ile bölgeselleşme arasındaki ilişkiyi Glokalleşme kavramı sayesinde şu şekilde özetliyor:

“Dünyadaki değişim trendini gözlemlediğimizde globalleşme (globalization) ile birlikte dikkati çeken bir diğer olgunun Yerelleşme (Localization) olduğunu görüyoruz. İngilizce Globalleşme ve Yerelleşme kelimelerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuş “Glokalleşme” (Glocalization) kavramı son zamanlarda yaygın olarak benimsenen ve kullanılan kavramlardan birisi. Glokalleşme, kısaca “uluslararası ilişkilerde global gerçeklerden hareket ederek global düşünmeyi, otarşizm yerine dışa açılmayı, dünya ekonomisi ile bütünleşmeyi; ülke içinde ise merkezi yönetim kanalıyla ekonomiyi ve siyaseti yönlendirme yerine yerel yönetimleri daha fazla güçlendirmeyi” ifade ediyor. Yerelleşmenin siyasal gücün tek elde toplanmasını önleyeceği ve böylece yerel demokrasiyi güçlendireceği

ifade ediliyor. Desantralizasyon ya da Adem-i Merkeziyetçi Yönetim kavramları yerelleşme ile aynı anlama geliyor. Yerelleşme, gerçekten de yerel demokrasiyi güçlendirmek için çok önem taşıyor. Yerel özerklik için yerel yönetimlerin merkezi yönetimlerin boyunduruğundan kurtarılmaları gerekiyor. Ancak yerelleşme bir taraftan, yerel halkın yönetime katılmasını sağlayarak demokrasiyi geliştirecek bir görevi yerine getirirken, öte taraftan yerel tiranlığı ve despotizmi de ortaya çıkarabilecek bir etki gösterebilir.”(Aktan, 1998: 3)

Bu anlamda karmaşık süreçler sonucu bölgelerin oluşması ile ilgili olarak; (Björn, 2008: 89) küresele paralel ortaya çıkan ve küreselle ilintilendirilerek açıklanan yeni yerellik anlayışı bazı özellikleri itibariyle ulusal olandan farklılaşmaktadır. Çünkü etnik farklılıklar ve yerel çelişkiler küreselliğin sunduğu çoğulculuk kapsamında yerellik unsurları olarak sunulmaktadır (Çekiç, 2010: 159). Hem ortak çıkarları için işbirliği yapan ulus-devletlerin eylemlerini hem de bunu yaparken kullandıkları yöntemleri ve kurumları ifade eden bu kavram, iki ya da daha çok ekonominin birbirine gereksinme duymalarından kaynaklanan bir hareket olmakla birlikte, bu hareket içinde ekonomi ile siyaset birbirine karışmış durumdadır. İkisi de tek başına düşünülemezdir. (Dedeoğlu, 1996: 22)

Giriş bölümünde de ifade edildiği gibi: bu iki kavramın iç içe geçişinin somut bir örneği olarak Avrupa Birliği, küreselleşen dünyada yerelleşme çabalarının bir ürünü olan ve aynı zamanda ikisinin de etkilerini barındırarak sadece ekonomik bir oluşumun ötesinde, siyasi, sosyal ve kültürel bir kimliği de ifade etmektedir. Bu nedenle Türk toplumunun batılılaşma sürecinin son tezahürlerinden biri olarak değerlendirebileceğimiz Avrupa Birliği üyelik süreci ayrı bir anlam taşımaktadır. Pek çok alanı etkisi altına alan ve alabilecek olan bu süreçte konumuz açısından dikkat çekici olan Türkiye – Avrupa Birliği ilişkilerinin dinî alana yansımalarıdır. Zira yüzlerce yıldır süren batılılaşma sürecimizde yaşanan doku uyuşmazlığını en temel sebeplerinden biri olarak Türk toplumu ile Batı toplumu arasındaki dinî- kültürel farklılık gösterilebilir. Bu bildiride en genel kapsamda Avrupa Birliği üyelik sürecinin olumlu tamamlanması halinde “Türkiye’de dinî hayatın geleceğine dair” çıkarımlar; bu kapsamda yapılmış alan araştırmalarından örnekler sunularak açıklanmaya çalışılacaktır. Çalışmamızın temel varsayımı, Türk halkının bu sürece belli noktalarda korku ile belli noktalarda ise ümitte baktığıdır. Bu nedenle bildiride sadece Avrupa Birliği üyeliğinin korku alanını oluşturan ahlaki hayat ve ümit alanını oluşturan dinî hak ve özgürlüklere bakışın yansıtılması ile yetinilecektir.

3. TÜRKİYE’NİN OLASI AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİĞİ VE DİNİ HAYATIN GELECEĞİ

Gerek Avrupa’da gerekse ulusal düzeyde bugüne kadar en çok tartışılan konulardan biri Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliğidir. Avrupa’yı kendi kimliği ve birlik içi tartışmalarla yüzleştiren bu durum, aslında hem Avrupa Birliği’nin hem de Türkiye’nin, bu yeni oluşuma ne kadar hazır olduklarıyla yakından ilişkilidir. Bu anlamda Türkiye’nin üyeliği Avrupa için olduğu kadar kendisi için de büyük bir meydan okuma olarak değerlendirilebilir (Poettering, 2006: 65).

Din-toplum ilişkisi açısından Avrupa Birliği sürecini tahlil ettiğimizde ise herhangi bir toplumda yerleşmiş bir dinin kuvvetli bir sosyal kontrol aracı olduğu ve dinin temel fonksiyonlarından birinin de toplumu bütünleştirmek ve ahengini güçlendirmek olduğu öteden beri bilinmektedir (Dönmezer, 1994: 242). Gerek toplumdaki sosyal grup ve kurumlarla ilişkisiyle ve gerekse kendisinden kaynaklanan gruplarla (tarikât, mezheb vs.) din, toplumu tesiri altına almada işlevsel önemini her toplumda sürdürmüştür (Aydın, 1997: 129-130). Yakın zamana kadar insanların çevresi aynı inancı, tarihi ve gelenekleri paylaştıkları kişilerden oluşuyordu. Bugün ise insanoğlu kendisine yabancı kültürlerle karşı karşıya gelmekte; dünyanın farklı bir coğrafyasındaki çatışmanın içine çekilebilmektedir. Küreselleşme ve insanların giderek artan seyahat etme olanaklarıyla birlikte dinler, daha önce hiç görülmedik bir biçimde “ötekine”, “dinsize”, “sapkına” da yaşama alanı verme baskılarıyla karşı karşıyadır. Dinler insanları birleştirebilir ve hızla değişen dünyada bir güç kaynağı olabilir. Ama dinler “biz ve onlar” ayrımını da yaratabilir. Din, sınırların içinde barış ve birlik yaratabileceği gibi, sınır ötesi anlaşmazlıklar ve etkilerin de kaynağı olabilir (Karlsson, 2005: 14).

Türkiye’nin yarım asra yakın bir süredir üzerinde durduğu en önemli konulardan biri olan Avrupa Birliği üyeliğinin sonuçlanabilmesi için Türkiye’ye sonu belli olmayan bir zaman dilimi dayatılmaktadır. Üstelik bu sürecin Türkiye açısından hiç de kolay geçmeyeceği AB yetkililerinin sık sık vurguladıkları bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. AB Ortak Güvenlik ve Dış Politika Yüksek Temsilcisi Javier Solana, Türkiye’yi bekleyen süreci:

“Eğer Türkiye Avrupa içinde tastamam yer almak istiyorsa önceki diğer adaylar gibi kendisini o noktaya götürecek rotayı iyi belirlemesi gerekiyor. Bu, hem siyasi hem ekonomik hem de sosyal alanlarda çok zorlu bir mücadele olacak.” (Solana, 2006: 28) cümleleriyle ifade etmektedir.

Türkiye’nin modernleşme tecrübesi, Avrupa Birliği üyelik müzakerelerinin başlaması ile yeni bir yön kazanmıştır. Türklerin üç yüz yıllık siyasi ve sosyal sorunlarını bir dengeye

oturtma çabalarının yeni bir evresini oluşturan bu süreçle ilgili üzerinde durulması gereken en önemli noktalardan birini, Türk toplum hayatının yeniden şekillenmesinde bu sürecin nasıl bir dinamik oluşturacağıdır (Arlı, 2005: 44). Zihinlerde üretilen paradokslar bir yana, burada sorulması gereken soru ise AB-Türkiye ilişkileri sürecinde birçok alanla paralel olarak dini hayatta dönüşümün nasıl olacağıdır.

3.1. Avrupa Birliği Üyeliği ve Dini Hak ve Özgürlükler

Genel hatlarıyla insan hakları, hukukun üstünlüğü, demokratik sistemin işlerliği, azınlık haklarının korunması olarak nitelendirilecek Kopenhag siyasi kriterleri, esasen Avrupa'nın üzerine inşa edildiği değerlerin bir özetinden ibarettir. Bunlar zaten Türkiye'nin yazımına katıldığı ve elli yılı aşkın süredir iç hukukunun parçası olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde mevcuttur. Türkiye elli yıl önce Avrupa Konseyi'nin ilk üyelerinden biri olarak bu değerleri benimsemiştir (Demiralp, 2006: 36). Bugün geldiğimiz süreçte ülkemizin Avrupa Birliği üyeliğinin önündeki en büyük engellerden biri de, insan hakları ve özgürlükleri ile ilgili engellerdir. Özellikle insan hakları ve özgürlükleri çerçevesinde dini hak ve özgürlüklerle ilgili kısıtlamalar Avrupa Birliği'nin dikkatini çekmektedir.

Türkiye'nin adaylığı durumunda, Avrupa Birliği Komisyonu özel olarak dini hakların mevcut yetersiz durumunu eleştirmektedir. 2003 İlerleme Raporu'nda konu şu şekilde aktarılmıştır:

"Din özgürlüğüne ilişkin olarak, reform paketleriyle oluşturulan değişiklikler, henüz tatmin edici boyutlara ulaşmamıştır. Yürütme organları, mevcut hükümleri son derece kısıtlayıcı şekilde yorumlayan kurallar kabul etmeyi sürdürmektedir, bu da Avrupa standartlarıyla karşılaştırıldığında dini özgürlüklerin ciddi kısıtlamalar altında olduğu sonucunu doğurmaktadır. Özellikle, yasal bir kimliğin bulunmaması, dini görevlilerin eğitimi ve öğretimi ve dini toplulukların mülkiyet hakkı konularında bu kısıtlamalar söz konusudur." (DPT, 2003).

"Avrupa standartları" olarak adlandırılan bu haklar, AİHS'de belirtilen din özgürlüğü prensiplerine bağlı olsalar da, üye ülkeler arasında din ve devletin özerkliği konusunun pratikte nasıl uygulanacağına ilişkin görüş birliği yoktur. Açıkça görülebileceği gibi bunun nedeni, ulusal düzenlemeler içindeki büyük farklılıklardan ve üye ülkeler arasındaki geleneksel dini toplulukların ayrı tutulmasından kaynaklanmaktadır. Dahası, devlet ile din ve din ile toplum arasındaki ilişkiler, birçok üye ülkede hala son derece hassas bir konu olmayı da sürdürmektedir. Bu nedenle, değerlendirme yapılırken Avrupa Birliği Komisyonu kendini asgari koşulların uygulanmasıyla sınırlandırmaktadır.

Dinin devlet ve toplum içindeki fiili rolünü anlayabilmek için, uygulamaya konması son derece güç olan, asgari standartların ötesindeki konulara göz atmak da gerekir. Aynı şekilde bir devlet kilisesinin bulunup bulunmaması, dini çoğulculuğun olup olmayacağı ya da devletin dini toplulukları sübvansede edip edemeyeceği seçenekleriyle sınırlandırmalar yapmak da yeterli olmayacaktır. Taraflar arasındaki hukuki ve anayasal ilişkileri bir yana bırakıp idari, sosyo-politik ve kültürel ilişkilere göz attığımızda, durum daha belirgin hale gelmektedir. Türk devletinin ve Türkiye’de yaşanagelen İslam’ın modernliğini ölçmeye yardımcı olacak, tanımlayacak, ideal gelişim sürecini belirtecek bir yaklaşım, çeşitlilikler ve farklılıklar nedeniyle mümkün değildir (Scheltema vd., 2004: 58).

Kurucu Anlaşmalardaki prensiplere göre, Birlik, demokratik anayasal devletin siyasi ve sivil değerleri üzerine kurulmuştur. Bu birlik, üyelerinin ya da potansiyel üyelerinin belli bir kültür, tarih ve dinin değerlerini benimsediği türden bir Birlik değildir. Aynı şekilde, devlet ve kilisenin özerkliklerini sağlayan ve genel anlamda dini özgürlük ve hakları garanti altına alan bu siyasi ve sivil nitelikteki değerlerdir. Söz konusu özerklik ve garantilerin nasıl uygulandığı ve dinin toplum içindeki konumu, ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir.

Bu nedenle Avrupa'daki dinin gerçek konumu kolaylıkla tanımlanabilir nitelikte değildir; Avrupalı laik anayasal bir devletin asgari koşulları ya da hala popülerliğini koruyan modernleşme teorisi de kriter alınsa, tanımı yapmak yine de zordur. Modernleşme teorisi, tüm Avrupalı modern devletlerin şu ya da bu şekilde aynı modernleşme evreleri geçirdiklerini, sürecin sonunda devlet ve kilisenin birbirlerinden ayrılmasının gerçekleştiğini, inancın özelleştiğini savunur. Gerçekte Avrupalı devletlerin din, kilise, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri, kendi tarihlerinden gelen farklılıklar gösterir ve sonuçta ortaya çeşitli yasal, kurumsal ve siyasi düzenlemeler çıkmıştır. Türkiye'deki mevcut durumun ölçülmesine yardımcı olabilecek, muğlaklıktan uzak, açık bir Avrupa standardı olduğu söylenemez. Ayrıca, Avrupa modellerinden hiçbiri değişmez niteliğe de sahip değildir (Scheltema vd., 2004: 61).

Örneğin Yahudi asıllı Vivien Pre gireceği sınav dini bayramına denk geldiği için mahkemeye başvurmuş, mahkeme ise şayet başvururken bunu belirtseydi lehine karar verileceğini belirtmiştir. Her ne kadar Bayan Pre mahkemeyi kaybetmiş olsa da mahkeme prensip bazında önemli bir karar vermiştir. Yine kasaplık ve hayvan kesimi konusunda bazı düzenlemeler getirilmiş, hayvanın kesimi esnasında acı çekmemesi, kaliteli et üretimi bağlamında bu standartlar yürürlüğe konulmuştur. Fakat belli kesim usulleri özellikle İslam dini bağlamında ortaya bazı problemler çıkarmış, neticesi itibariyle yetkili makamlar dini usullerle kesilmesi gereken hayvanlardan bu şartları kaldırmıştır (Gündüz, 2000: 62).

Bu koşullar altında Avrupa Birliği'nin hükümeti konumundaki Komisyonun başkanı Jose Manuel Barroso Türkiye'nin üyelik yolunda öncelik tanınması gereken hususlardan ilki olarak ifade özgürlüğü belirtmektedir. Ne kadar eleştirel olursa olsun şiddet içermeyen düşünce açıklamalarının cezalandırılmayacağını belirten Barosso, Türkiye'nin bu konudaki adımları bir an önce atması gerektiğini de ifade etmektedir (Barosso, 2006: 13).

Bu noktada Avrupa Birliği'nin istekleri ile Türk halkının beklentileri birleşmektedir. Zira bu konuda Türk halkı Avrupa Birliği'ni çözüm olarak görmektedir. Avrupa Birliği ve dinî hayatın geleceği ile ilgili yapılan alan araştırmasında katılımcıların % 42,9'u Avrupa Birliği üyeliği ile Türkiye'de inanç ve ifade özgürlükleri önündeki engellerin kalkacağına inanırken % 33,9'u bu konuda bir gelişmenin kaydedilmeyeceğine inanmaktadır (Birekul: 2011, 178).

Özellikle dindar kesimde bu beklentinin önemli ölçüde pozitif yönde olduğunu söylememiz mümkündür. Aynı çalışmada kendisini çok dindar ve dindar olarak tanımlayanların % 73,8'i Avrupa Birliği ile birlikte inanç ve ifade özgürlükleri önündeki engellerin kalkacağına inanırken, dinle az ilgili olanların % 19,2'si, dinle ilgisiz olanların % 2,2'si dine karşıt olanların ise % 0,2'si bu görüşe katılmaktadırlar (Birekul: 2011, 179). Görüldüğü gibi dindarlık düzeyi ile inanç ve ifade özgürlüğü önündeki engellerin kalkacağına olan kanaat paralellik arz etmektedir. Bu beklenti Avrupa Birliği üyelik süreci ile birlikte Türk halkında dinî özgürlükler alanında bir iyileşmenin yaşanacağı ümidini doğurmaktadır.

3.2. Avrupa Birliği Üyeliği ve Ahlaki Çözülme

Ahlak, insan ilişkilerinde “iyi” ya da “doğru” veyahut “kötü” ya da “yanlış” olarak adlandırdığımız değer yargılarını ifade eder. Ahlak, bir sosyal bilim dalı olarak toplum içerisinde oluşmuş örf ve adetlerin, değer yargılarının, normların ve kuralların oluşturduğu sistem bütünüdür. Bu sistem bütünü; bir bireyin, bir grubun ya da tüm toplumun doğru ve yanlış davranışlarını belirler ve yönlendirir. Başka bir deyişle ahlak, toplumsal yaşamda, belirli kişi, grup ya da toplum için belirli zamanda ve belirli bir yerde geçerli olan değer yargılarının, örf, adet, norm ve kuralların oluşturduğu bir sistem bütünüdür (Aktan, 1999: 12).

Toplumların genişlemesi ve toplumlar arası ilişkilerin gelişimi ile varlık gösteren, bireyi temel alan ahlâk, her türlü yerel ve kültürel sınırlamalardan kurtulduğu için, “evrensel” niteliklidir. Birey bir topluluk içinde ahlâkî kontrol altındadır, topluluğun diğer üyelerine karşı ahlâkî görevleri vardır. Ancak yine de her insan hiçbir duygusal bağı bulunmayan insanlara karşı da ahlâkî görevlere sahiptir. Birey akrabası, hemşerisi olmasa da başka insanların

haklarına karşı –onlar salt insan olduğu için- saygı göstermelidir. Durkheim, insan türüne gösterilen saygıyı, yerel ve etnik koşullardan bağımsız olmasından dolayı, “her türlü etik anlayışın “en genel” ve “en yüksek” çerçevesi kabul eder. Tüm uygar halklar, insanlığa yönelik ödevleri “en önde gelen ve en acil” ödevler olarak kabul etmektedir. Hırsızlık ve cinayet fiillerinin topluluk üyelerine karşı işlenip işlenmemesi bu eylemlerin “ahlâk dışı”lığını değiştirmez. Toplumsal ahlâkın güçlendirilmesi toplumun yeniden kutsal nitelik kazanmasıyla mümkün olacaktır (Özyurt, 2007: 112-113).

Türkiye açısından konuya yaklaştığımızda Avrupa Birliği ile entegre süreci ya da Avrupa Birliği ile uyum, doğru ve yanlış konusunda temel İslami öğretilerden feragat etmeye yol açmamalıdır. Örneğin hemcinslerle yapılan evlilik ve eşcinsellik dinen kabul edilebilir değildir. Katıksız bireysellik ile Avrupa’daki bazı uygulamaların temelinde yatan çarpık özgürlük düşüncesini Türkiye kucaklamamalıdır. Aile ve toplumun bütünlüğünü korumaya devam etmelidir. Başka bir deyişle Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliği insanlık için bir fayda teşkil edecekse, Türkiye aynı zamanda kendi ahlakî kimlik ve ruhaniyetine de bağlı kalmalıdır (Muzaffar, 2006: 142).

Bu anlamda Türkiye’nin olası bir Avrupa Birliği üyeliği ile temelini dinden alan ahlaki kurallarında bir takım çözümler yaşanacak mıdır? sorusu bugün için en çok merak edilen konulardan biridir. Zira Türk halkı bu konuda bir takım çözümlerin yaşanacağını düşünmektedir.

Dinin yasakladığı alanlar olarak ülkemiz ile batı toplumlarının gündelik hayatındaki ayırt edici alışkanlıklar olarak domuz eti ve içki tüketimine yaklaşımla ilgili yapılan alan araştırmasında katılımcıların % 44,3’ü İslam dinince yasaklanan domuz etinin Avrupa Birliği üyeliği ile birlikte gerek kullanılmasının ve gerekse satışının yaygınlaşacağını düşünmektedir. Yine benzer bir yaklaşımla içki tüketiminin artacağını düşünenlerin oranı % 53,5 gibi ciddi bir yekûn tutmaktadır. (Birekul: 2011, 195)

İslam toplumlarında olduğu gibi, Türk toplumu için de evlilik, dinî ve hukukî boyutları olan ve erkek-kadın ilişkilerini meşru bir temele dayandırıp, onların bir arada yaşamalarını sağlayan toplumsal bir ilişki hüviyetindedir. İslâm, gelişiyile birlikte toplumsal hayatın ve ailenin işleyişinde birçok değişikliği gerçekleştirirken; evlilik gibi, aile müessesesinin teşekkül prensibinde de bir takım düzenlemelere gitmiştir (Beşer, 1995: 171). Elbette bu toplumun sağlam temeller üzerinde devamlılığı için oldukça önemlidir. Zira bugün Avrupa ülkelerinin en çok muzdarip oldukları durum kadın-erkek ilişkilerinde bu dengeyi koruyamamak ve bunun bir sonucu olarak hızla yozlaşan bir toplum haline dönüşmek olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliği ile toplumsal düzenin en büyük

tehditlerinden biri olarak gayri meşru ilişkiler ve iffet, namus gibi önemli kavramların yozlaşması görülmektedir.

Bilindiği gibi Türkiye’yi Avrupa Birliği’nde görmek istemeyenlerin temel argümanlarından biri Türkiye’nin Asyalı kimliği olarak ifade edilmektedir. Aslında bu ayrıştırma çabası; sınırsız cinsel özgürlüğün ön planda olduğu bir toplumla, cinselliğin dinî ölçülere göre yaşandığı bir toplum arasındaki kültür ve yaşayış farkını vurgulamak olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, “dinsel haklar”ın cinselliği bastırdığı bir Türkiye ile “cinsel haklar”ın dinsel haklara ağır bastığı bir Avrupa ülkesinin aynı birlik çatısı altında yer almaları düşünülmemektedir (Güleçyüz, 2008). Türkiye’de ise bir takım marjinal gruplar cinsel serbesti anlamında AB ülkelerini ise bir “cennet” gibi görmektedirler (Aköz, 2005). Bunların ötesinde Avrupa Parlamentosu’nda Avrupa Yeşiller Grubu üyesi ve Fransa’nın etkin siyasetçilerinden Daniel Cohn-Bendit’in, “*AB’ye girerseniz eşcinsel belediye başkanına hazır olun*” (Hürriyet, 2007) sözü Türkiye için bu sürecin ne denli farklı tartışmaları getireceğini göstermesi bakımından ilginçtir.

Bu anlamda Türk halkı muhtemel bir üyelikle birlikte Türkiye’de temelini dinden alan ahlaki kurallarda bir yozlaşmanın yaşanacağını düşünmektedir. Aynı araştırmaya katılanların % 59’u muhtemel bir üyelikle birlikte gayri meşru ilişkilerin artacağını düşünmektedir. Katılımcıların % 58,1; iffet, namus, hayâ, edep duygularının zayıflayacağını düşünmektedir. Yine halkın % 48,3’ü kadınlarda tesettürlü giyim azalacağını ifade etmektedirler (Birekul: 2011, 196-197)

Bu veriler ışığında Türk halkının muhtemel bir üyelikle birlikte din kaynaklı ahlaki prensiplere bağlılıkta bir çözülme yaşanacağını düşündüğünü ifade edebiliriz. Burada ifade etmemiz gereken bir diğer nokta da: bu düşüncede Türk toplumunun henüz karşı karşıya gelmediği bir toplumsal bütünleşme hakkındaki endişelerin belirleyici olduğudur. Zira Hollanda’da yaşayan Türkler arasında yapılan bir araştırmada burada yaşayan Türklerin sadece % 1,9’u AB’ye üyelikle birlikte ahlaki bozulmanın ve sosyal çözülmenin yaşanacağını düşünmektedirler (Küçükcan vd., 2006: 66). Yine Ayhan Kaya ve Ferhat Kentel tarafından Almanya ve Fransa’da yapılan saha araştırmasında bu ülkelerde yaşayan Türklerin içerisinde asimile olanların oranının % 20 olduğu belirtilmektedir (Kaya ve Kentel, 2005: 157). Bu sonuçlar toplum tecrübesinin korkuların azalmasıdaki etkisini vurgulaması açısından etkilidir. Zira gerek bireyler gerekse toplumlar sonunu bilmedikleri süreçlere endişe ile yaklaşabilmektedirler. Ahlaki bozulma (gayri meşru ilişkilerin artacağı ve İffet, namus, hayâ, edep duygularının zayıflayacağı düşüncesi) ile ilgili olarak % 58,1 ve % 59 oranında bir görüş birliği Avrupa Birliği algısını göstermesi ve endişenin boyutlarını vurgulaması açısından

önemli bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk halkı, dindar olsun olmasın Avrupa Birliği üyeliği ile birlikte temelini dinden alan ahlakî prensiplerde bir yozlaşmanın olacağı fikrinde büyük ölçüde birleşmektedirler.

4. SONUÇ

Küreselleşen dünyada artık bir bölgedeki gelişmelerin diğer bölgelere etkisinin asırlar alacağı bir süreci çok gerilerde bıraktık. Son 5 asırlık zaman dilimine baktığımızda: 15. Yüzyıldan itibaren bilim, teknoloji, ticaret, kapitalizm, tarım ve sanayi devrimi ile dünyayı etkisi altına alan bir Avrupa'dan ve 19. yüzyılın sonlarından itibaren küresel ekonomiyi, siyaseti, bilimi ve kültürü yönlendiren ve güç haline gelen bir Amerika Birleşik Devletleri'nden söz etmemiz mümkündür. İçinde bulunduğumuz yüzyıl ise uluslar arası ilişkiler bağlamında farklı bir değişimin habercisi olarak nitelenmektedir. Bu değişime ünlü yazar Fareed Zakaria "The rise of the rest" diyor (bkz: Zakaria: 2008). Yani, geride kalanların yükselişi... Elbette geride kalanların yükselişinde de belirleyici bir etken olarak küreselleşme gerçeği karşımıza çıkmaktadır.

Bu yenedünya düzeninin yeni aktörlerden biri olarak Türkiye'nin Avrupa Birliği macerası da yerelleşme girişimleri açısından farklı bir anlam taşımaktadır. Yerelleşme sürecinde etkili olan küresel ve lokal çıkarlar bu birlikteliği dikkat çekici kılmaktadır. Özellikle Türkiye ile sürdürülen üyelik sürecinde de ekonomik kaygılarla birlikte, siyasi ve kültürel alana dair endişeler öne çıkmaktadır. Bir taraftan elit kesiminin ticari kaygılarla bünyesinde görmek istediği bir Avrupa varken (Mann, 2005: 37) diğer taraftan kültürcü söylemlerin Müslüman bir Türkiye'ye hayır kampanyaları yürüttüğü bir süreçle karşı karşıya olmamızın temelinde de bu ikile yatmaktadır. Yani Avrupa Birliği bütünleşmesinde küresel ve yerel çıkarların birlikteliği, sürecin ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel açılardan farklı anlayışların üretilmesine de olanak tanımaktadır.

Bu noktada çalışmamızın başında da ifade ettiğimiz gibi, pek çok alanın yanı sıra özellikle dinî-kültürel alanda ortaya çıkacak değişimler merak konusudur. Türk halkının bu sürecin üyelikle tamamlanmasının akabinde sosyal, kültürel ve dini hayatlarına dair pek çok beklentisi olduğu dikkat çekmektedir. Çalışma sonucu görülmüştür ki: Türkiye'de Avrupa Birliği üyeliği ve dinî hayatın geleceği ile ilgili konular iki başlıkta farklı anlayışlarda düğümlenmektedir. Özellikle dinî hassasiyetleri barındıran kesimler, dinî hak ve özgürlükler açısından bir umudu taşırken; ahlakî hayat konusunda ise pek çok korku ve endişeyi de muhafaza etmektedir.

KAYNAKÇA

- Aköz, Emre; (2005), “Marjinal Kimlikler” Sabah, 19. 10. 2005.
- Aktan, Coşkun Can; (1998), “Globalleşme, Bölgeselleşme ve Yerelleşme”, Dış Ticaret Dergisi, Sayı: 10, s.1-4.
- Aktan, Coşkun Can; (1999), Ahlak ve Ahlak Felsefesi, İstanbul: Arı Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği Yayını.
- Arlı, Alim; (2005), “AB-Türkiye İlişkileri Kapsamında Toplumun Yeniden İnşası” Aksiyon C. XX, ss. 44-46.
- Aydın, Mustafa; (1997), Kurumlar Sosyolojisi. Ankara: Vadi Yayınları.
- Aydın, Mustafa; (2011), Güncel Kültürde Temel Kavramlar, İstanbul: Açılımkitap.
- Barosso, Jose Manuel; (2006), “Ermeni Soykırımın Tanınması Üyeliğin Önkoşulu Değil” Kriter Türkiye- AB İlişkileri Haber Yorum Dergisi Sayı: 04, ss. 10-15.
- Bauman, Zygmunt; (2010), Küreselleşme -Toplumsal Sonuçları-, Çeviren: Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 3. Baskı.
- Beşer, Faruk; (1995), Kadının Çalışması Sosyal Güvenlik ve İslâm, İstanbul: Nun Yayınları.
- Birekul, Mehmet; (2011), -Korku ile Ümit Arasında- Avrupa Birliği, Türkiye ve Dinî Hayat, Türkevi Araştırma Merkezi Yayınları, Amsterdam.
- Björn, Hettne; (2008), “Teori ve Pratikte Güvenliğin Bölgeselleşmesi”, Çeviren: Evren Çelik-Wiltse, Uluslararası İlişkiler, Cilt 5, Sayı 18 s. 87-106.
- Çapçıoğlu, İhsan; (2008), “Küreselleşme, Kültür ve Din”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XLIX, sayı II, s. 153-183.
- Çekiç, Anıl; (2010), “Küreselleşen Dünyada Yerelleşme Süreci ve Yerelleşmede Demokratik Zeminin Sağlamlaştırılması için E-Katılımcılık Çözümünün Değerlendirilmesi”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 11, Sayı 2, s. 155-168.
- Dedeoğlu, Beril; (1996), Adım Adım Avrupa, İstanbul: Çınar Yayınları.
- Demiralp, Oğuz; (2006), “Türkiye Avrupa’nın Değerlerini Zaten Benimsemiştir” Kriter Türkiye- AB İlişkileri Haber Yorum Dergisi, Sayı: 01 ss. 36-37.
- Dönmezer, Sulhi; (1994), Toplum Bilim. (11. Baskı) İstanbul: Beta Yayınları.
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı); (2003), “Türkiye’nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu” <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/uyelik/ilerle03.pdf>, 10. 02. 2008.
- Gündüz, Aslan; (2000), “Türkiye’nin AB Üyeliği ve Din Özgürlüğü” Uluslararası Avrupa Birliği Şûrası Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları C. I, ss.57-64.
- Hürriyet “Bendit Daniel Cohn- Türkiye’de” 24 Kasım 2007.

- Karlsson, Ingmar; (2005), *Din, Terör ve Hoşgörü Çeviren: Turhan Kayaoğlu* İstanbul: Homer Kitabevi.
- Kaya, Ayhan ve Kentel, Ferhat; (2005), *Euro Türkler Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü mü Engel mi?* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Koray, Meryem; (2005), *Avrupa Toplum Modeli*, Ankara: İmge Kitabevi, 2. Baskı.
- Küçükcan Talip, Güngör, Veyis, Kocabıyık, Hüseyin; (2006), *Avrupa'daki Türklerin Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerine Etkileri Hollanda Örneği*, Amsterdam: Türkevi Araştırmalar Merkezi Yayınları.
- Mann Michael (2005) "*Avrupa Eliti Türkiye'yi İstiyor*" (Röportaj: Mustafa Özel) *Aksiyon*, Sayı: 20, ss. 36-37.
- Muzaffar, Chandra; (2006), "Türkiye'nin Üyeliği İslam'ın Batıya Katkısını Hatırlatacak" *Neden Türkiye?* Editör: Abdülhamit Bilici İstanbul: Zaman Kitap ss. 142-143.
- Özel, Mehmet; (2003), "Avrupa Birliğinde Bölge, Bölgeselleşme, Bölge Yönetimleri Kavramları Üzerine", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 58(1), s.98-117.
- Özyurt, Cevat; (2007), "Durkheim Sosyolojisinde Ahlâkî Kontrol Sorunu" *Değerler Eğitimi Dergisi*, C. V, Sayı:13, ss. 95-121.
- Poettering, Hans-Gert; (2006), "Niçin Türkiye İle İmtiyazlı Ortaklık" *Neden Türkiye?* Editör: Abdülhamit Bilici İstanbul: Zaman Kitap ss. 65-68.
- Roy, Oliver; (2004), *Globalised İslam*, London: Hurst & Company.
- Scheltema, M., van de Donk W.B.H.J., vd; (2004), *Avrupa Birliği, Türkiye ve İslam* Amsterdam: Hollanda Kamu Politikaları Bilimsel Kurulu Amsterdam Üniversitesi Yayınları.
- Solana, Javier; (2006), "Avrupa'nın Türkiye Randevusu" *Neden Türkiye?* Editör: Abdülhamit Bilici İstanbul: Zaman Kitap ss. 27-29.
- Zakaria, Fareed; (2008), *The Post-American World*, New York and London: W. W. Norton & Company.